

Yttrande över En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess (SOU 2024:51)

Västmanlands tingsrätt har övervägt utredningens förslag med utgångspunkt i de intressen som domstolen har att beakta.

Förundersökningssekretess

Tingsrätten välkomnar utredningens förslag om att sekretessen för förundersökningsprotokoll ska bestå till dess att första instans har meddelat dom eller slutligt beslut i målet. En sådan ändring kan bidra till att förbättra arbetet mot den organiserade brottsligheten, bl.a. genom att något öka förhörspersoners villighet att lämna uppgifter under en förundersökning, även om tingsrätten befarar att effekten blir begränsad. Som utredningen konstaterar kan förslaget också bidra till att minska risken för ett tidigt och omfattande offentliggörande av förundersökningsprotokoll i samband med att åtal väcks. Ett sådant offentliggörande är något som kan få negativa konsekvenser även för domstolsprocessen.

Tingsrätten anser dock – i likhet med *Utredningen om processrätt och stora brottmål* – att de skäl som motiverar nuvarande ordning om att förundersökningsprotokollet ska ges in vid åtal är föråldrade. Att en domare ska ha tillgång till hela förundersökningen för att kunna kontrollera att förundersökningen inte är bristfällig framstår som en inkvisitorisk rest som inte är helt förenlig med ett akusatoriskt system. Tingsrätten instämmer i de synpunkter som anförs i betänkandet *Stora brottmål - nya processrättsliga verktyg* om att en ändring som innebär att förundersökningsprotokollet inte ges in vid åtal skulle vara ägnad att förstärka tilliten till domare som opartiska utan tillgång till mer information om saken än den som parterna ger den (SOU 2019:38 s. 407).

Utöver de mer principiella synpunkter som kan anföras är tingsrätten även tveksam till den invändning som nu återupprepas av *Utredningen om Anonyma vittnen* om att en ordning där förundersökningsprotokollet inte ges in till tingsrätten i samband med åtal skulle öka belastningen på de brottsbekämpande myndigheterna. Enligt tingsrätten torde Åklagarmyndigheten ha en bättre överblick över

innehållet i ett förundersökningsprotokoll än vad tingsrätten har, vilket borde innebära en mer effektiv hantering av sekretessfrågorna vid en begäran om att lämna ut uppgifter ur protokollet jämfört med om tingsrätten ska göra denna prövning. En sådan ordning skulle därmed innebära ett effektivare utnyttjande av rättsväsendets samlade resurser.

Det finns visserligen frågor som behöver övervägas ytterligare, t.ex. vad en sådan ordning innebär för möjligheterna att avgöra ett mål vid utevaro eller på handlingarna, men fördelarna med en sådan ordning är så pass stora att frågan enligt tingsrättens mening bör utredas vidare.

Som anförts ovan är dock utredningens förslag ett steg i rätt riktning. Det reser dock vissa funderingar när det gäller den sekretessprövning som ska göras.

Utredningen har angett att den nya sekretessbestämmelsen ska omfatta även den särskilda handlingen ("involverade personer") som ibland ges in till tingsrätten i samband med att åtal väcks. Handlingen innehåller uteslutande kontaktuppgifter, ofta till personer som inte är aktörer i målet. Tingsrätten ställer sig frågande till vilket intresse allmänheten har av dessa uppgifter och anser att det bör övervägas att låta sekretessen kvarstå för handlingen även efter att målet har avslutats i första instans.

Utredningen har bl.a. angett att det är sammanställningen av uppgifter som ska skyddas av sekretess, att sekretessen ska gälla för samtliga uppgifter i förundersökningsprotokollet (oavsett var uppgiften finns) och att någon sekretessprövning inte behöver göras för varje enskild uppgift. Det anges vidare att en sekretessreglering som bara skyddar vissa uppgifter i förundersökningsprotokollet skulle riskera att medföra stora problem av praktisk natur och att det som då skulle lämnas ut skulle endast vara en "stomme" av från informations-synpunkt ointressant text. Samtidigt anges att det inte ska gälla ett krav på absolut sekretess då detta skulle innebära ett högre skydd än hos de utredande myndigheterna. Tingsrätten instämmer i utredningens bedömning att något krav på absolut sekretess inte bör införas men efterfrågar – mot bakgrund av vad som har anförts kring sekretessens omfattning ovan – tydligare anvisningar om hur den nya sekretessprövningen är avsedd att tillämpas.

Utredningen har även angett, i fråga om begäran om utlämnande som görs under eller efter huvudförhandling men innan dom har meddelats, att domstolen i sådana fall ska pröva vilka uppgifter som kan lämnas ut utifrån vad som lagts fram under förhandlingen. Utredningen har även angett att uppgifterna eller sammanställningen av uppgifterna inte kommer att lämnas ut, även om dessa har lagts fram vid förhandlingen, om det inte står klart att de kan lämnas ut utan att en

enskild lider skada eller men eller syftet med domstolsprocessen motverkas. Tingsrätten anser att det bör förtydligas hur en sekretessprövning ska göras även i dessa fall.

Vidare anför utredningen att efter det att en förundersökning avslutats och åtal väckts, så ska bestämmelsen i 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) tillämpas på samma sätt som tidigare med den skillnaden att prövningen av om syftet med beslutade åtgärder motverkas även måste ses i ljuset av att uppgifterna i förundersökningsprotokollet är föremål för sekretess i domstol fram till dess att dom eller slutligt beslut har meddelats i första instans. Bestämmelsen kommer därmed enligt utredningen att få ett något bredare syfte hos de brottsbekämpande myndigheterna efter det att förundersökningen avslutats och åtal väckts. Det är enligt tingsrätten dock något otydligt vad som avses och hur sekretessprövningen ska göras i det enskilda fallet. Om avsikten är att bestämmelsen i 43 kap. 3 a § OSL ska innebära att sekretessen blir starkare hos de brottskämpande myndigheter som anges i 18 kap. 1 § OSL efter att åtal väckts bör detta enligt tingsrätten tydligare framgå av lagtexten.

Enligt förslaget ska sekretess gälla till dess att första instans har meddelat dom eller slutligt beslut i målet. Det bör dock förtydligas vad som gäller när tingsrätten meddelar deldom eller skriver av målet i viss del.

Enligt övergångsbestämmelsen ska äldre bestämmelser om sekretess gälla för uppgift som förekommer i mål eller ärende som har inletts i domstol före ikraftträdandet. Så länge ett mål inleds genom att åtal väcks innebär detta inga större problem. Ett mål kan dock inledas på annat sätt, t.ex. genom en häkttningsframställan. Om en sådan görs före ikraftträdandet kommer således de nya bestämmelserna inte att tillämpas även om ett åtal sedan väcks efter ikraftträdandet. Eftersom detta har betydelse inte bara för sekretessen hos domstolarna utan, genom hänvisningen i 18 kap. 1 a § OSL, även för de brottsutredande myndigheterna är det viktigt att finna lämpliga rutiner för att hantera detta under en övergångsperiod.

Tidiga förhör och vittnesattester

Tingsrätten delar utredningens uppfattning att en tillämpning av tidigare förhör har många fördelar, och att sådana förhör bör få åberopas i så stor utsträckning som möjligt, under förutsättning att befogade rättssäkerhetsanspråk från den tilltalades sida också tillgodoses. Inte minst framstår uppspelning av tidiga förhör som positivt ur ett brottsofferperspektiv, då man i vissa fall kan undvika att

en målsägande behöver berätta om en traumatisk upplevelse flera gånger.

Det framkommer att bestämmelserna om tidiga förhör inte fått de processekonomiska vinster som eftersträvades. Som utredningen konstaterar beror detta dock i första hand på hur bestämmelserna tillämpas, och utredningen ser för närvarande inget behov av att ändra regleringen för att den ska bli mer effektiv. Tingsrätten har ingen annan uppfattning, men anser att det är viktigt att följa utvecklingen och, om så behövs, vidta åtgärder för att effektivare utnyttja möjligheten till tidigare förhör. Tingsrätten välkomnar därvid utredningens förslag om att fler förhör ska dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning.

Tingsrätten delar dock utredningens uppfattning att det nuvarande kravet i 35 kap. 15 § rättegångsbalken på att en uppspelning av ett tidigt förhör ska vara *lämpligt* inte bör ändras till att en uppspelning får ske om det *inte är olämpligt*. Även om skillnaden i praktiken kanske skulle vara begränsad bör en sådan ändring inte genomförs utan en mer omfattande analys av i vad mån en presumtion för att tillåta uppspelning skulle förskjuta tyngdpunkten i bevisupptagningen och vad det skulle innebära för tillämpningen av omedelbarhetsprincipen

När det gäller vittnesattester delar tingsrätten utredningens uppfattning att en sådan ska kunna åberopas i ett brottmål om det är lämpligt och tillstyrker utredningens förslag i denna del.

Kronvittnen

Utredningen har funnit att de befintliga reglerna kring strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott inte tillämpas på det sätt som är föreskrivet, att det inte är möjligt att införa en skyldighet för åklagaren att lämna ett för domstolen bindande yrkande om strafflindring och att det finns goda förutsättningar för att den nuvarande regleringen ska kunna bli tillräckligt effektiv. Tingsrätten instämmer i utredningens bedömning att det saknas skäl att genomföra en ändring av reglerna för kronvittnen innan den nuvarande ordningen kan utvärderas. Tingsrätten instämmer vidare med utredningens synpunkter angående de tillämpningssvårigheter som skulle följa av en ordning där åklagarens förslag till strafflindring blir bindande för domstolen och att en sådan reglering skulle kräva en reform av hela påföljdssystemet.

Tilltrosbestämmelserna

Utredningen har gjort bedömningen att tilltrosbestämmelserna ska upphävas. Utifrån de aspekter som tingsrätten har att beakta i frågan har tingsrätten inget att invända mot förslaget som presenterats. Med hänsyn till att hovrätten har till syfte att göra en överprövning och inte en omprövning av tingsrättens avgöranden anser tingsrätten att det under alla omständigheter är lämpligt att det överlämnas till hovrätterna att bedöma om det föreligger skäl att ta upp ett bevis på nytt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit lagmannen Nils Cederstierna, chefsrådmannen Thomas Lindstam, och tingsfiskalen Elsa Segerblad (föredragande).

Nils Cederstierna

Thomas Lindstam

Elsa Segerblad